

中国
KRISTÍNA KIRONSKÁ

RICHARD TURCSÁNYI (EDS.)

SUPERVEĽMOC?

VŠETKO, ČO POTREBUJETE VEDIET O SÚČASNEJ ČÍNE

HADART

KRISTÍNA KIRONSKÁ - RICHARD TURCSÁNYI (EDS.)

SUPERVEL' MOC?

VŠETKO ČO POTREBUJETE VEDIET' O SÚČASNEJ ČÍNE

Superveľmoc?

Všetko čo potrebujete vedieť o súčasnej Číne

Editorka a editor: Kristína Kironská, Richard Turcsányi

Autorský kolektív: Luboš Bělka, Klára Dubravčíková,
Denisa Hilbertová, Barbara Kelemen, Martin Šebeňa,
Filip Šebok, Matej Šimalčík

Odborný recenzent: Aleš Karmazin

Rukopis tohto diela vznikol s finančnou podporou
Literárneho fondu.

CEIAS

Central European Institute
of Asian Studies

Venované Martinovi Slobodníkovi

卷

Zaujímavosť na úvod

Český historik a filológ Josef Dobrovský vyslovil na začiatku 19. storočia domnienku, že slovo „knih“ pochádza z čínštiny. Čínsky výraz pre zvitok, na ktoré sa písali staroveké knihy, je 卷, ktorý sa v staroveku vyslovoval ako king. Toto slovo sa potom cez turkotatárske a ugrofínske národy (maďarský výraz pre knihu je könyv) malo dostať až na naše územie.¹ Teória je síce veľmi nepravdepodobná, ukazuje nám však, že úvahy o vzťahoch Číny s naším územím sú staré prinajmenej dve storočia.

OBSAH

PREDSLOV

Úvod: Nová supervelmoc?

Richard Turcsányi

19

HISTÓRIA, SPOLOČNOSŤ A KULTÚRA

1. Odkaz dejín: Ponížená päťtisícročná civilizácia?

Filip Šebok

37

2. Mao Ce-tung: Prečo je vodca revolúcie „večne živý“?

Filip Šebok

57

3. Tiananmen 1989: Ako masaker zmenil Čínu?

Barbara Kelemen

73

4. Filozofia a kultúra: V čo veria Číňania a Číňanky?

Klára Dubravčíková

85

5. Rast životnej úrovne a sociálne problémy:

Ako sa žije v Číne?

Klára Dubravčíková

101

POLITIKA A EKONOMIKA

6. Politický systém Číny: Ako ovláda Čínu komunistická strana?

Filip Šebok

121

7. Spoločenská kontrola a propaganda: Čo je „sociálny kredit“ a ako Čína informovala verejnosť o koronavíruse?

Filip Šebok

145

8. Vláda právom: Existuje v Číne spravodlivosť?

Matej Šimalčík

167

9. Čínsky ekonomický zázrak: Ako sa zo zaostalej krajiny stal svetový líder?

Martin Šebeňa

187

10. Technologická veľmoc: Dokáže Čína inovovať?

Martin Šebeňa

201

11. Životné prostredie: Ako sa Čína dostala na hranicu ekologickej katastrofy a ako k tomu pristupuje vláda?

Klára Dubravčíková

213

**12. Taiwan: Prečo ho Čína považuje za svoju súčasť
a čo z toho vyplýva?**

Kristína Kironská

229

**13. Xinjiang: Prečo Čína zavrela viac ako milión Ujgurov
a Ujguriiek do prevýchovných táborov?**

Barbara Kelemen

247

**14. Tibet: Prečo je dnes bájne „snežné kráľovstvo“
súčasťou Číny?**

Luboš Bělka

261

**15. Hongkong: Ako sa z perly Orientu stalo
mesto protestov?**

Martin Šebeňa

279

MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY

**16. Čína vo svete:
Nová hodvábna cesta k svetovej dominancii?**

Matej Šimalčík

297

17. Teritoriálne spory: Pôjde Čína do vojny?

Denisa Hilbertová

315

18. Vzťahy s USA: Hrozí vojna veľmocí a stane sa Čína novým svetovým hegemonom?

Richard Turcsányi

327

19. Vzťahy s Európou a Ruskom: Partneri alebo súper?

Richard Turcsányi

349

20. Vzťahy medzi Čínou a Slovenskom: Je Čína vytúžená alternatíva alebo hrozba pre demokraciu?

Matej Šimalčík

373

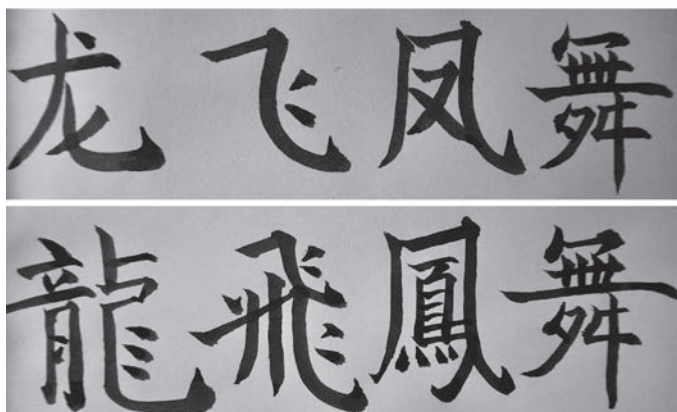
Poznámky

394

Poznámka k spôsobu uvádzania ázijských mien a názvov v latinke

Neexistuje všeobecne akceptovaný spôsob uvádzania ázijských mien a názvov do latinky. Špeciálne v slovenčine neexistuje úprava, ako uvádzať čínske slová z rôznych kontextov (Čínska ľudová republika, Taiwan, Hongkong, Singapur a ďalšie), a už vôbec nie, čo sa týka tibetčiny, ujgurčiny a iných jazykov. V tejto knihe uvádzame v súlade s medzinárodnými štandardmi čínske mená a názvy v takej forme v latinke, v akej sa oficiálne prepisujú v domovskej krajine a v medzinárodnom priestore. V Číne je oficiálnym spôsobom prepisu čínskych znakov do latinky *pinyin*. Nie je to len transkripčia, ale plnohodnotná abeceda vytvorená na základe latinky pre zápis čínštiny. V roku 1982 bola táto forma prepisu uznaná Medzinárodnou organizáciou pre normalizáciu (International Organization for Standardization, ISO) ako štandardizovaný prepis čínštiny do latinky. Mnoho publikácií aj na Slovensku či v Českej republike upúšťa od tzv. národných transkripcií z dôvodu ľahšej orientácie v rámci medzinárodného priestoru.¹

Vo zvyšku čínsky hovoriaceho sveta – napr. na Taiwane, v Hongkongu či Singapure – existuje popri sebe viac spôsobov prepisu do latinky bez jednej ustálenej formy. Vo všetkých týchto krajinách však má každé meno oficiálnu formu prepisu do latinky, pod ktorou daný človek vystupuje v medzinárodnom priestore. Sme presvedčení, že tento spôsob uvádzania čínskych mien by mal byť samozrejмый, keďže ide o oficiálny tvar v latinke. Preto v knihe budeme uvádzať napríklad meno prezidentky Taiwanu ako Tsai Ing-wen, a nie pinyin prepis *Cai Yingwen*, alebo slovenský prepis *Cchaj Jing-wen*. Používanie medzinárodne štandardnej formy navyše výrazne uľahčí orientáciu čitateľom a čitateľkám v prípade, ak si budú chcieť o danom mieste alebo osobe dohľadať doplňujúce informácie v angličtine na internete. Určitou výnimkou je niekoľko názvov a mien, ktoré sú v slovenčine natoľko ustálené v inej než medzinárodnej forme, že sme sa rozhodli používať túto formu. Ide napríklad o slová ako Peking, Šanghaj, Hongkong, Urumči, či Čankajšek, Konfucius, Mao Ce-tung alebo strana Kuo-mintang.

Čínske príslovie (po čínsky lóng fēi fèng wǔ, doslovne “drak letí, fénix tancuje”), ktoré sa používa na popis okázalej kaligrafie – hore v zjednodušených znakoch, ktoré sa používajú v ČLR, dole v tradičných znakoch, ktoré sa používajú napríklad na Taiwane, v Hongkongu a v Macao. Prvé tri znaky sa líšia, kým štvrtý je rovnaký v zjednodušenej aj tradičnej čínštine
(Zdroj Vytvorila Runya Qiaoan)

Zároveň sme sa museli vysporiadať aj s prepisom tibetčiny, ktorá nemá analógiu pinyinu a neexistuje unifikovaná forma transkripcie (na rozdiel od transliterácie). Rozlišuje sa transkripcia, ktorá približne zodpovedá fonetickému zápisu, a transliterácia, ktorá si už vyžaduje znalosť pravidiel prepisu tibetčiny (používa sa medzinárodná norma, tzv. Wylie). Transliterácia je presný zápis písmen tibetskej abecedy do latinky, ktorý umožňuje spätnú rekonštrukciu tibetského zápisu. Problémom však je, že, podobne ako v angličtine, niektoré slová sa píšú inak, ako sa vyslovujú – napríklad výraz དབུས་གཙང་, v slovenskom prepise *Ücang* alebo v jednom z anglických prepisov *U-tsang*, sa transliteruje ako *dbus gtsang*. Transliterované slová sa používajú len v rýdzo tibetanistických odborných článkoch, v iných textoch by pôsobili rušivo. Keďže nám v prvom rade ide o to, aby bol text pre čitateľov a čitateľky zrozumiteľný, pri prepise tibetčiny používame transkripciu podľa J. Kolmaša a pri prvom uvedení tibetského slova v zátvorke zároveň uvádzame aj najčastejšiu anglickú formu prepisu, objavujúcu sa v medzinárodnom priestore pre prípadné dohľadanie ďalších informácií – napríklad Ücang je fonetický prepis tibetského výrazu do slovenčiny a češtiny, v anglickej transkripcii je to však U-Tsang.

Predslov

V ruke držíte jednu z prvých knižných publikácií v slovenčine, ktorá uceleným spôsobom prezentuje najdôležitejšie aspekty súčasnej čínskej spoločnosti, politiky, ekonomiky a medzinárodných vzťahov. Kniha je primárne určená poučenému laickému čitateľovi a čitateľke, ktorí síce o Číne čo-to vedia, zároveň však nikdy nemali príležitosť prečítať si o nej omnoho viac, než prinášajú médiá. Veríme, že tí, ktorí stále viac a viac zisťujú, že bez znalostí o Číne to už dnes nejde, v nej nájdu odpovede na všetky základné otázky. Práve preto je kniha orientovaná spôsobom, kde si každá kapitola kladie jednu hlavnú otázku už v nadpise. Jednotlivé kapitoly na seba logicky nadväzujú, ale kniha sa dá čítať aj „od stredu“ podľa záujmu o určité témy.

V texte sú aj preto odkazy na iné kapitoly, ktoré rozvíjajú diskusiu danej témy. Aby sme ďalej uľahčili orientáciu v knihe pre čitateľky a čitateľov z novinárskych, politických, podnikateľských či iných mimo-akademických kruhov, rozhodli sme sa obmedziť citačný aparát na nutné minimum poznámok na konci knihy. Dúfame, že naši univerzitní kolegovia a kolegyně nám to odpustia a aj napriek tomu využijú tieto texty pre svoje kurzy o Číne či o iných príbuzných témach.

Inšpirácia pre túto knihu prišla z niekoľkých strán. V apríli 2019 nás hlboko zasiahla správa o smrti profesora Martina Slobodníka, ktorý bol dekanom Filozofickej fakulty Univerzity Komenského a popredným slovenským sinológom. Prof. Slobodník stál nepriamo aj pri zrode a prvých krokoch nášho inštitútu CEIAS a podporoval naše aktivity. Jeden z mnohých článkov publikovaných po jeho

smrti mal formu rozhovoru s Tomášom Gálisom a predstavoval prvú kapitolu nedokončenej knihy rozhovorov o Číne. Tento text okrem iného diskutoval rôznorodosť pojmu „Čína“. Naším cieľom je pokúsiť sa o suplovanie tejto bohužiaľ nedokončenej publikácie. Konečný moment, ktorý nás primäl k príprave knihy, bolo naše pozorovanie, že napriek tomu, že Čína sa stáva stále dôležitejšou pre celý svet, na Slovensku jej venujeme málo pozornosti. Výrazne zaostávame aj v porovnaní so všetkými našimi susedmi. To vytvára potenciál pre to, že budeme nepripravení, keď sa objaví konkrétna situácia, v ktorej bude Čína zohrávať určitú úlohu.

Čína je stále viac prítomná aj na Slovensku – či už ide o všadeprítomné čínske tovary, rastúce počty turistov a turistiek z Číny, alebo politické, podnikateľské, kultúrne či iné výmeny. Na jednej strane budeme diskutovať o týchto dôležitých témach, ktoré sa nás priamo týkajú, a pri ktorých je Čína už dnes pre Slovensko a strednú Európu priamo relevantná. Na druhej strane zastávame názor, že Slovensko by sa malo zaujímať viac aj o globálne otázky, ktoré sa ho možno priamo nedotýkajú, no v konečnom dôsledku ho významne ovplyvňujú. Ako súčasť EÚ a NATO dnes sedíme pri tých najdôležitejších rokovacích stoloch a zúčastňujeme sa rozhodovacieho procesu kľúčových globálnych aktérov. Táto kniha tak chce prispieť k rastu záujmu a informovanosti slovenskej odbornej verejnosti o Číne a v konečnom dôsledku prispieť k tomu, aby rozliční slovenskí štátni či neštátni aktéri a aktérky, ktorí prichádzajú do kontaktu s Čínou v akejkol'vek podobe, boli na tieto kontakty s Čínou pripravení.

Cieľom tejto knihy nie je prezentovať jeden argument o tom, čo je Čína, čo pre nás v strednej Európe predstavuje, alebo ako by sme k nej mali pristupovať. Ambíciou je ukázať čitateľovi a čitateľke z prostredia akadémie, médií, politiky, či obchodu bez hlbších predchádzajúcich znalostí o Číne túto krajinu v jej komplexnosti. Ako si čitateľka alebo čitateľ čoskoro všimne, rozhodne sa nevyhneme „citlivým“ otázkam a kritike mnohých aspektov Číny, ktoré nie sú v súlade s našimi predstavami vychádzajúcimi zo štandardov liberálnej demokracie. Zároveň sme však motivovaní vedeckým prístupom a budú nás zaujímať najmä otázky typu *prečo* a *ako* sa niečo v Číne udialo, prípadne čo môžeme očakávať od budúceho vývoja. Hodnotiace súdy preto zostanú vo veľkej miere mimo tejto knihy. Predpokladáme a povzbudzujeme však každého, aby si uro-

bil/a aj na základe nášho textu vlastný názor na relevantné otázky. Našou najväčšou radosťou potom bude ak táto kniha vzbudí Vašu zvedavosť a siahnete po ďalších detailnejších zdrojoch o rôznych aspektoch súčasnej Číny.

Kristína Kironská a Richard Turcsányi

ÚVOD

Nová supervel'moc?

Richard Turcsányi

Fulty letiskových kníhkupectiev a titulky svetových médií sa približne od začiatku nového tisícročia začali plniť bombastickými publikáciami hlásajúcimi mocenský rast Číny, príchod ázijského storočia a zmenu na pozícii svetového hegemóna a jedinej supervel'moci. Tieto nálady sú do určitej miery pochopiteľné. Čína zostáva pre mnohých neznámou – obrovská rýchlo rastúca komunistická krajina na opačnom konci sveta komunikujúca ťažko pochopiteľným písmom na prvý pohľad predstavuje pre mnohých Európanov a Európanky symbol absolútnej odlišnosti v každom slova zmysle. Obraz Číny sa preto odvíja od známych kategórií – a tie sa zdajú byť na prvý pohľad jednoznačné.

Rast Číny v poslednej tretine 20. storočia je z mnohých pohľadov historicky bezprecedentný. Nikdy v ľudskej histórii sa tak veľká populácia (dnes približne 1,4 miliardy obyvateľov a obyvateľiek) a tak veľká časť svetovej populácie (približne jedna pätina) takto rýchlo nerozvinula. Po dobu 40 rokov sa rast čínskeho hrubého domáceho produktu (HDP) priemerne blížil 10 percentám za rok, čo robilo čínsky ekonomický rast jedným z najrýchlejších zo všetkých štátov sveta. HDP Číny v roku 2020 je približne 70-krát väčšie ako v roku 1980. Kým v roku 1980 bola Čína ekonomicky (podľa HDP na hlavu) na